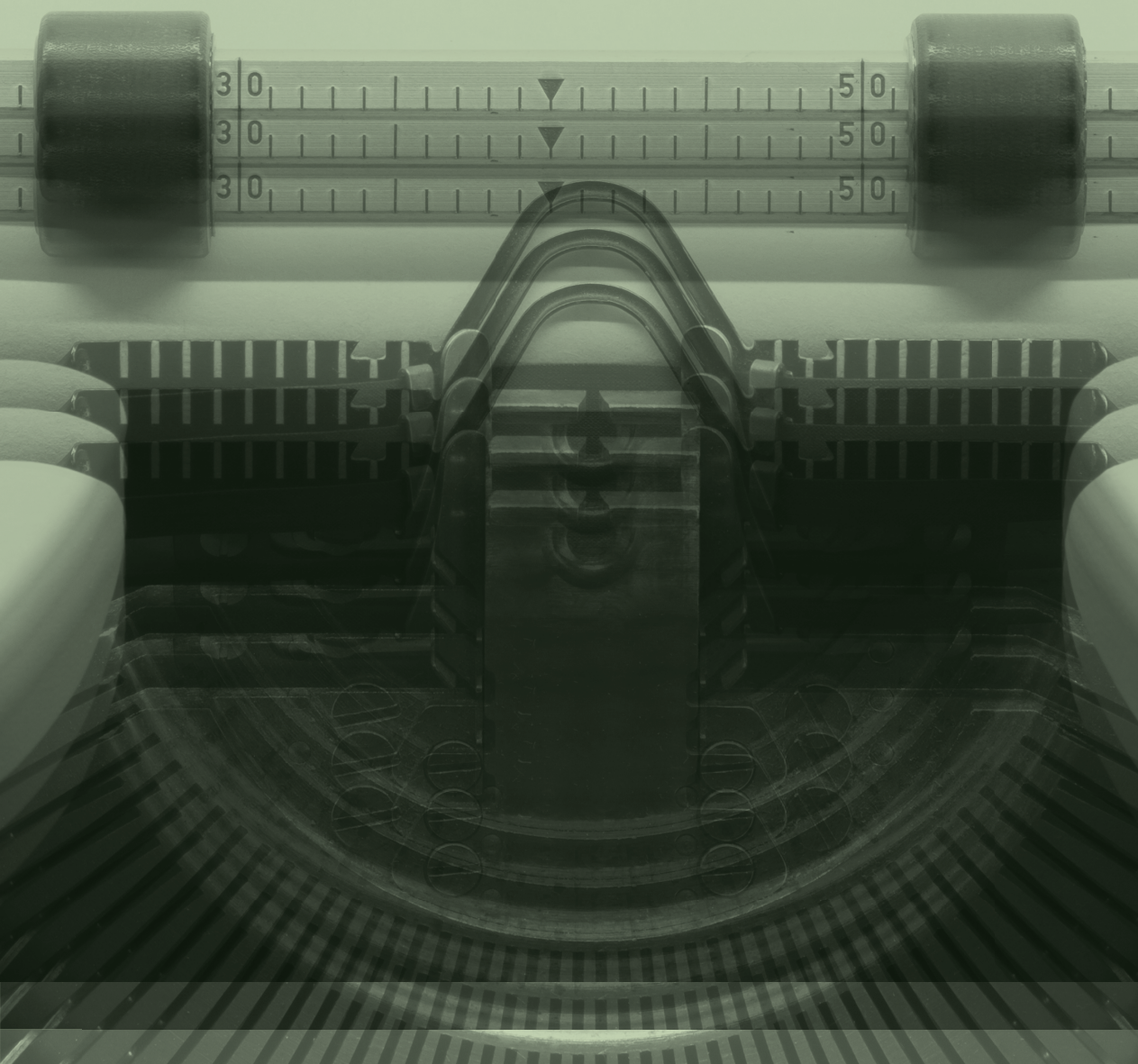

JIŘÍ LEVÝ

ČESKÉ TEORIE PŘEKLADU I

KAROLINUM

OBSAH

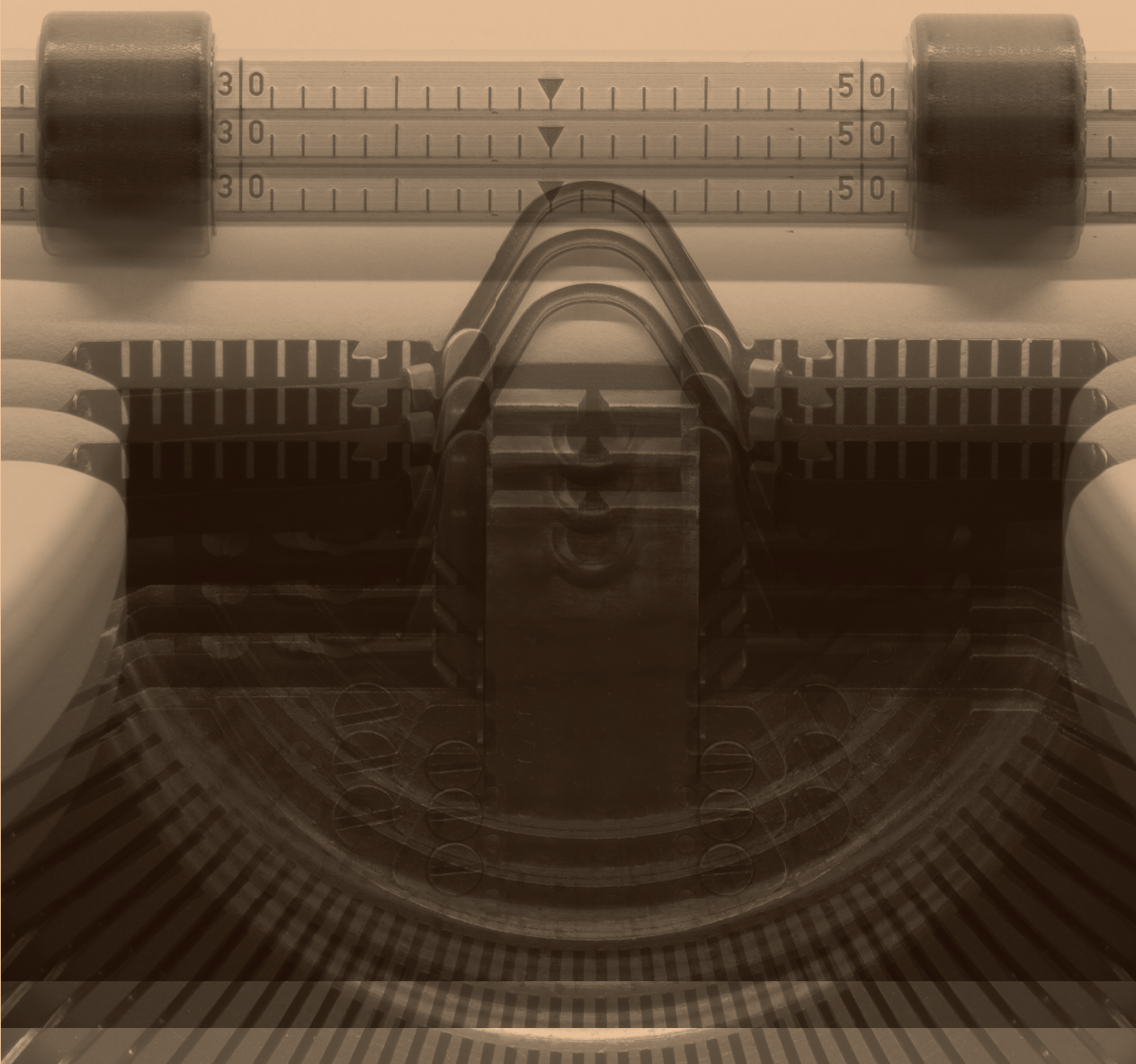
České teorie překladu očima 21. století (Předmluva ke třetímu vydání)	7
Předmluva k prvnímu vydání	16
<hr/>	
PRVNÍ ČÁST - VÝVOJ PŘEKLADATELSKÝCH TEORIÍ A METOD V ČESKÉ LITERATUŘE	19
<hr/>	
Stará doba	21
Středověk	22
Renesance	32
a) Humanismus	32
b) Reformační překlady	45
Období protireformační	58
<hr/>	
Obrozenská doba	69
Obrozenský překlad	70
a) Klasicismus a romantismus v evropském překladatelství	70
b) Obecné rysy obrozenské epochy	78
Přípravné období obrozenské	86
Vrcholné období obrozenské	100
Preromantická a romantická estetika v obrozenském překladatelství	128
<hr/>	
Poobrozenská doba	149
Poobrozenský překlad	150
Májovci	160
Lumírovci a ruchovci	174
Literární skupiny z konce 19. století	191
Období mezi dvěma válkami	210
<hr/>	
Summary	238
Ediční poznámka	241
Bibliografie	243
Jmenný rejstřík	265

JIŘÍ LEVÝ

ČESKÉ TEORIE PŘEKLADU II

KAROLINUM

OBSAH

DRUHÁ ČÁST

I.

Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic

Elegie o překladateli svých básní 10

Viktorin Kornel ze Všehrd

Předmluva ke knihám Jana Zlatoústého o napravení padlého 12

Řehoř Hrubý z Jelení

Předmluva ke chvále bláznovství Erasma Rotterdamského 17

Jan Blahoslav

Z gramatiky české 19

Z muziky 26

Václav Jandyt

Přídavek neboli upozornění o methodě a správném způsobu,
jak náležitě překládat z cizích jazyků do jazyka českého 28

II.

Josef Kajetán Tyl

Z pašerů 34

Antonín Jaroslav Puchmajer

Předmluva k Chrámu gnídkému Karla Sekondáta Montesquieu 36

Josef Jungmann

Ze Slovesnosti 40

Paní z Staël - Jan Svatopluk Presl

O způsobu a užitku překládání cizích jazyků 45

Josef Josefovič Jungmann

Úvahy o překládání zpěvů 52

O překládání operního libreta 64

Simeon Karel Macháček

O překládání operního libreta 68

Antonín Liška

Domněnky o zčeštění Homérovy Iliady 71

František Palacký

Srovnávací poznámky o polyglottě pana de Carro 80

František Ladislav Čelakovský	
O překladech Gessnerových idyl	90
Nový spis v novém jazyku	96
Václav Hanka	
Odpověď	100
Josef Krasoslav Chmelenský	
Něco o divadle ve Lvově a o překládání z cizích jazyků	103
Jakub Malý	
Přehled literární Činnosti česků od r. 1848 až do nynější doby	108
O překládání klasiků se zvláštním zřetelem na Shakespeara	110
Dva překlady Shakespearovy tragédie „Romeo a Julie“	129
<hr/>	
III.	
Primus Sobotka	
O překladech v novočeské literatuře	134
Josef Durdík	
Důležitost překladu, pochod překládací, přebásnění	139
O umění překladatelském	142
<hr/>	
IV.	
Jaroslav Vrchlický	
Po ukončení překladu Goethova „Fausta“	156
Byronův Childe Harold v českém rouše	157
Odpověď na kritiku překladu Božské Komédie, kterou píše do hlídky literární pan Lev Šolc	165
Z předmluv k překladům	169
a) Victor Hugo: Básně	169
b) Z cizích Parnasů	169
c) Torquato Tasso: Osvobozený Jerusalem	172
d) Ludovico Ariosto: Zuřivý Roland	173
e) Luiz de Camões: Lusovci	173
f) Výbor dramát Calderonových	174
g) Cid v zrcadle španělských romancí	174
h) Percy Bysshe Shelley: Odpoutaný Prometheus	175
i) William Shakespeare: Venuše i Adonis	175
Eliška Krásnohorská	
Předmluva k Byronově Childe-Haroldově pouti	176
Z literárních konfesí	178
Josef Václav Sládek	
Odpověď p. prof. Voborníkovi	181
Josef Zubatý	
Předmluva ke Kálidásově Málaviká a Agnimitras	183

Josef Král	
O prosodii české	185
Předmluva k Sofoklově Elektrě	188
<hr/>	
V.	
František Xaver Šalda	
Překlad v národní literatuře	192
Arnošt Procházka	
Recenze výboru menších básní Alexandra Puškina v překladu Elišky Krásnohorské	194
Jiří Karásek	
K otázce, jak překládati	201
Josef Vymětal	
Hudební překlady	214
Operní překlady	218
František Xaver Šalda	
Nad starým Homérem neboli o svobodě básnické i lidské	249
<hr/>	
VI.	
Otokar Fischer	
Po dokončení překladu Fausta	254
Václav Tille	
Klasická čeština na jevišti	256
Klára Pražáková	
Klasická čeština na jevišti (k článku V. Tilla)	263
Otmar Vaňorný	
Doslov k překladu Homérovy Odysseje	268
Karel Čapek	
Předmluva k francouzské poesii nové doby	274
Český jevištní alexandrin	276
Otokar Fischer	
Metrické poznámky	281
Rytmus dialogu	285
Český dialog	286
Český rým	287
Poznámka ke Calderonovi	290
Tři poznámky	292
Překladatelství	293
O překládání básnických děl	299
Od praxe k teorii	317
Villon v Čechách	323

K překladu Zarathustry	325
Anketa o překládání	331
František Bíbl	
Anketa o překládání	334
Jindřich Hořejší	
Anketa o překládání	337
Bohumil Štěpánek	
Anketa o překládání	341
Jiří Weil	
Anketa o překládání	343
Jaroslav Zaorálek	
Anketa o překládání	345
Vítězslav Nezval	
Anketa o překládání	346
Průvodce mladých básníků	347
Roman Jakobson	
O překladu veršů	353
Bohumil Mathesius	
Anketa o překládání	356
Překladařství - umění a technika	357
Z předmluv k překladům	360
a) Nikolaj Gogol: Ženitba	360
b) Nikolaj Gogol: Revisor	361
c) Alexandr Suchovo-Kobylin: Smrt Tarelkinova	362
d) Henrik Ibsen: Peer Gynt	362
Beseda s Boh. Mathesiem	364
O překládání Rozrušené země	365
Pavel Eisner	
O věcech nepřeložitelných	378
Zrození české dikce operní	389
František Žilka	
Starý a nový překlad Nového Zákona	402
Vladimír Procházka	
Poznámka k překladařské technice	411
Karel Svoboda	
O překládání	436

ČESKÉ TEORIE PŘEKLADU OČIMA 21. STOLETÍ

PŘEDMLUVA KE TŘETÍMU VYDÁNÍ

Levého více než devítisetstránkové dílo bylo původně vydáno jako první svazek edice Český překlad Státního nakladatelství krásné literatury, hudby a umění (SNKLHU) v roce 1957. Obsahovalo zevrubnou studii k dějinám českého překladu od středověku do roku 1945, opřenu o rozsáhlé citace z původních textů i mezinárodní bibliografii k dějinám překladu v evropských kulturách, která odrážela dobový stav bádání v této oblasti. Tím Levého dílo časově i obsahově výrazně překonalo další obdobné práce v evropském i světovém měřítku.¹ Iniciátory a redaktory edice byli Jiří Franěk a Jiří Levý, oba činní v Kruhu překladatelů při Svazu československých spisovatelů.²

Myšlenka na založení edice vznikla už v roce 1954 a jejím cílem bylo publikovat přetiskovaná vydání nejvýznamnějších překladů s kritickými rozbory, jakož i díla teoretická,³ a to z toho důvodu, že překladové tvorbě nebyla věnována dostatečná pozornost, jakou by si z hlediska kulturního a literárně-historického zasloužila. Levý si byl vědom, že obraz vývoje české literatury je bez překladového aspektu jako jeho významné části neúplný. Programově se tedy prvním svazkem edice staly Levého *České teorie překladu* (1957), druhým svazkem v témže roce byly překlady Karla Čapka pod titulem *Francouzská poesie a jiné překlady*.

Podnětem pro tento první velký počín – sepsání národních dějin překladu jako svébytné kulturní aktivity – byl náhled Otokara Fischera, který si uvědomoval klíčovou úlohu překladu v českém národním obrození. Právě to ho přivedlo na myšlenku, že by měly být sestaveny celé dějiny českého překladu, a to s důrazem na národněobrozenecké období. Ve své stati *O překládání básnických děl*, uveřejněné v práci *Duše a slovo* (Praha, 1929, s. 263–283), říká, že by se měla napsat podrobná a soustavná monografie o překladatelství 19. století, protože by ve zkratce odrážela vývoj národní literatury.

1 Srov. např. Seruya, Teresa – D’Hulst, Lieven – Assis Rosa, Alexandra – Moniz, Maria Lin. *Translation in Anthologies and Collections (19th and 20th Centuries)*. Amsterdam: John Benjamins, 2013.

2 Tato organizace (od roku 1961 Překladatelská sekce, zrušená spolu se Svazem československých spisovatelů v r. 1969) sdružovala literární překladatele a byla velmi aktivní. K širokému okruhu jejích činností a snah patřily mimo jiné výzkum, vzdělávání, popularizace, nakladatelská politika.

3 Srov. též recenzní zprávu o edici a publikaci: Sochor, Karel – Tyl, Zdeněk. Z knih, časopisů a novin. *Naše řeč*, roč. 42, č. 3–4, 1959, s. 115n. [<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&vol=42>].

Levý se práce na dějinách překladatelského myšlení ujal v padesátých letech a přistoupil ke svému úkolu komplexněji: připojil období předcházející národnímu obrození a linii 20. století prodloužil do roku 1945. Zde se ovšem jeho badatelská práce nezastavila. Pokračoval ve výzkumu poválečných metod překladu až do své současnosti, prováděl experimenty a psal další studie. Výsledkem byla teoretická syntéza publikovaná jako *Umění překladu* (1963)⁴; průběžně uveřejňoval také řadu článků a referátů.⁵ Obě práce jsou těsně propojeny nejen svými metodologickými východisky, ale náležité uchopení *Českých teorií překladu* přispívá rovněž k odpovídající interpretaci jeho dalších prací. Jak uvádí v předmluvě ke druhému vydání Levého vrstevník Jiří Pechar:

„Jestliže monografie *Umění překladu* je zaměřena především na rozbor prostředků a postupů, které má současný [soudobý – pozn. ed.] překladatel k dispozici při řešení svého úkolu, v *Českých teoriích překladu* jde o historický pohled na oblast překladové literatury v naší kultuře. Smysl sledovaného vývoje vidí pak autor především v postupné proměně funkce: šlo právě o to, „učinit z informativního tlumočení rovnocennou složku národního písemnictví.“⁶

Aplikace české strukturalistické metodologie,⁷ další výzkumy a význačná míra schopnosti abstrakce zařazují Jiřího Levého do světových dějin překladatelských bádání jako prvního deskriptivistu, i když v důsledku jazykové a ideologické bariéry jeho texty dlouho stály mimo hlavní proud translátologického výzkumu ve světovém měřítku.

Z dalších prací nelze pominout jeho posmrtně vydanou studii *Geneze a recepcce literárního díla* (1971),⁸ kde naznačuje rozdíl mezi pozitivismem a jím preferovaným konstruktivismem. Právě konstruktivismus jako metoda uplatněná Levým ve výzkumu dějin ho posouvá na časové škále vývoje translátologie ke konci 20. století. Překlad je chápán jako společensko-historický jev ovlivněný řadou kontextových faktorů, což Levý reflektuje

4 Německy vyšlo 1969, základ pro druhé české vydání 1983 tvořila obě předchozí vydání.

5 Dosud nejúplnější bibliografii prací Levého podává Jettmarová (*Bibliografie Jiřího Levého, AUC-Philologica* 2. Praha: Karolinum, 2018, s. 185–198).

6 Pechar, Jiří. Předmluva ke 2. vydání. In: Levý, Jiří. *České teorie překladu*. Díl 1, Praha: Ivo Železný, 1996, s. 8.

7 Lubomír Doležel (*Život s literaturou*. Praha: Academia, 2013, s. 108) Levého považuje za jednoho z vůdčích příslušníků třetí generace Pražské lingvistické školy.

8 Mezinárodnímu publiku je tato stať známá v dílčí verzi jako *Translation as a decision making process*, publikované ve sborníku *To Honor Roman Jakobson* (The Hague: Mouton, 1967, s. 1171–1182). Na základě této práce je Levý v některých nejnovějších koncepcích považován i za předchůdce kognitivního přístupu ve studiu překladu (Bolaños, Sergio. *Introducción a la traductología. Autores, textos, cometarios*. Bogotá: Universidad Nacional de Colombia, 2016, s. 209–246).

i v kapitole VI. svého stěžejního díla *Umění překladau*, a ta se tak stává vlastně metodologickým návodem k výzkumu jeho dějin.

Jak už jsme naznačili, vydání *Českých teorií překladau* v r. 1957 bylo výsledkem autorova dlouhodobého badatelského zájmu. Už v září 1954 prezentuje Levý přednášku k dějinám překladau *Vývoj překladaatelských teorií a method* na školení překladaatelů v Hořicích, organizovaném Kruhem překladaatelů. Padesátistránková stať na toto téma pak vychází v roce 1955 v rámci interní edice Svazu československých spisovatelů v publikaci *Nové práce k otázkám theorie a praxe překladau*. V úvodu Levý připomíná, že jde o zkrácený koncept obsáhlejší práce, která je prvním pokusem svého druhu u nás a prosí o metodologická doporučení. V roce 1957 pak obhajuje kandidátskou práci *Vývoj překladaatelských method v české literatuře*, publikuje v časopise *Světová literatura* článek *K práci v dějinách českého překladau*, kde pojednává o metodologických problémech dějin, a v SNKLHU mu vycházejí *České theorie překladau* s podtitulem studie *Vývoj překladaatelských teorií a method v české literatuře*. Skromně ve své předmluvě poznamenal, že práce je pokusem o „příspěvek“ k dějinám českého překladau, chápaný nikoli jako bibliografický dodatek k dějinám domácí literatury, ale zaměřený na specifika vývoje překladau jako literárního druhu.

Výsledky jeho práce se však staly prvními ucelenými dějinami překladau v jedné evropské kultuře jak ve vazbě na domácí jazykový a literární vývoj, tak i ve vazbě na vývoj východo- i západoevropských kultur,⁹ i když to zřejmě nebylo hlavním autorovým záměrem, protože jako český strukturalista vidí Levý domácí systém jako součást vyššího celku. Jak připomíná v předmluvě k prvnímu vydání:

„Má-li syntetický pohled na české překladaatelství přispět k poznání vývojových tendencí a zákonitostí a nebýt jen bibliografickým dodatkem k dějinám původního písemnictví, je třeba sledovat v historickém vývoji především tu problematiku, která je pro tento literární druh specifická. Proto jsme pokládali za nejučelnější soustředit se na vývoj překladaatelských teorií a method; lze předpokládat, že vývojová logika literárního druhu se nejjasněji projeví v programních formulacích jeho předních tvůrců. Zdůrazňujeme, že naše studie nechce podat dějiny českého překladau, ale jen dějiny teoretického myšlení o překladau a jeho uměleckých prostředků.“ (s. 16)

Význam Levého knihy vynikne, uvědomíme-li si, že další obdobné práce vznikají až v devadesátých letech dvacátého století. Levý byl tak ve světové translatoologii zřejmě první, kdo na tomto základě pro translatoologii

9 Dokladem Levého široké erudice i prozíravosti je např. i jeho konstatování existence překladaatelských „dílen“ na středověkých dvorech panovníků – tímto pojetím prakticky předjímá o čtyřicet let otázku ohledně (ne)existence toledské překladaatelské „školy“.

koncepoval překlad jako společensko-historickou kategorii. V termínech naší funkční strukturální sémiotiky/estetiky je pro něj překlad to, co daná kultura v daném čase přijímá jako „překlad“ ve smyslu reprezentace předlohy jako její legitimní komunikativní náhražka. Na toto dynamické funkčně-sémio-tické pojetí si západní translato-logie musela počkat až do roku 1995, kdy ho mezinárodní odborné veřejnosti předložil Gideon Toury.¹⁰

Obdobná je situace i s tématem překladatelských metod a s nimi spojených norem. Levý z poznatků o dějinách, nejen českého, překladu abstrahoval dvě základní metody, které se v dějinách překladu opakovaně vyskytují, a spojil je s funkcí překladu v souvislosti s překladatelskou normou. V tradičních termínech se jedná o volnost vs. věrnost, u Levého jde o preferenci složek zvláštních, nebo o zdůrazňování rysů obecných. Odtud později na základě dalšího vývoje a výzkumu dospěl k hlubšímu propracování dvojí překladatel-ské normy: „Překladatelství je zároveň činnost tvůrčí (má vytvořit literární dílo české) i reprodukční (má tlumočit originál).“ (s. 234)

Tzv. „věrnost“ či „volnost“ překladu představuje pro Levého krajní hodnoty na přímce, které jsou v různém poměru vyvažovány podle očekávané funkce překladu daného žánru a dalších kontextových faktorů.

V předkládaném textu o nich v krystalické podobě pojednává v kapitole *Klasicismus a romantismus v evropském překladatelství* (s. 70). Jak opět připomíná Jiří Pechar:

„V evropských literaturách se nejnápadněji projevil rozdíl mezi přístupem typickým pro období klasicismu a pro období romantismu. Levý sleduje, jak se tyto překladatel-ské koncepce, formulované v západoevropském kulturním světě, odrážejí v překlada-telství doby obrozenské u nás. Přitom vynikne fakt, že jejich realizace nabývala v na-šem prostředí dost odlišné povahy právě pro neustálenost českého literárního jazyka: tak např. některé koncepce romantické vyúsťují zejména při překládání antických slovesných děl v pokusy natolik fantastické, natolik spojující pseudoučeneckou pedan-terii s individuální libovůlí, [...]“¹¹

Jiří Levý v závěru studie konstatuje vazbu překladatelské metody (a nor-my) na dobovou ideologii a s ní spojenou estetiku: noetický subjektivismus je příznačný pro estetiku nadřazující jedinečné obecnému a je doprovázen „věrností“, zatímco noetický objektivismus nadřazuje obecné jedinečnému a je doprovázen „volností“:

¹⁰ Gideon, Toury. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 1995.

¹¹ Pechar, Jiří. Předmluva ke 2. vydání. In: Levý, Jiří. *České teorie překladu*. Díl 1. Praha: Ivo Železný, 1996, s. 12–13.

„Teorie překladau je součástí celého systému estetických názorů doby nebo umělce, a proto také zásadní stanovisko překladatelské je závislé na ideologii doby. Tzv. ‚volnost‘ je příznačná pro estetické soustavy, které nadřazují obecné jedinečnému, a ideologickým východiskem takové estetiky je zpravidla noetický objektivismus; tzv. ‚věrnost‘ je příznačná pro estetické soustavy, které nadřazují jedinečné obecnému, a ideologickým východiskem takové estetiky je zpravidla noetický subjektivismus.“ (s. 235)

Cestu, kterou Levý k této abstrakci dospěl, vytyčil už ve své předmluvě:

„Termín teorie překladau v této práci označuje formulace překladatelských norem, překladatelská metoda soubor uměleckých prostředků realizovaných v překladau, překladatelská praxe kromě toho též výběr děl, publikační poměry apod.“ (s. 16)

Jak už bylo řečeno, Jiří Levý si předsevzal učinit první krok ke zpracování české překladové literatury a ve své předmluvě ho označil za krok „nevyhnutelně tápavý“, který má přinést nárys jednotlivých etap našeho překladatelství, jako „syntetický pohled na české překladatelství“ s cílem odhalit vývojové tendence a zákonitosti.

S odstupem času vidíme, že se na své cestě českými dějinami setkal nejen se střídáním metod, ale i s koexistencí různých metod či doslova zápasem o metodu. Na pozadí kulturních hodnot a potřeb pak vyvstávají celonárodní, skupinové i individuální zájmy a hodnoty aktérů v bourdieuovském sociologickém poli daného společensko-historického kontextu, připoutaného k předchozím etapám vývoje, ale zároveň vytvářejícího současnost i budoucnost. Tento pohled umožnil Levému přesah až k daleko pozdějšímu ideologickému a pak sociologickému obratu v translatoologii, předjal tedy tyto koncepce o čtyři až pět desetiletí.

Dalším významným rysem je Levého důraz na materiálovou základnu studovaného jevu, odpovídá totiž současnému západnímu deskriptivistickému post-pozitivismu, Levý však jako odchovanec českého strukturalismu vidí důsledně dynamiku svého objektu, tedy linii či vývojovou sérii českého překladatelství, v interakci s vedlejšími národně-kulturními systémy i nad-systémy (např. evropská literatura a estetika, geopolitika), čímž zůstává dodnes nepřekonán.

Stejně významné jsou jeho pojmy překladovosti a univerzalizační funkce překladau při vytváření světové literatury. V posledních paradigmatických obrazech západní translatoologie jsou totiž jevy jako zdomácnění, zcizování a globalizace interpretovány spíše v negativním slova smyslu jako jevy stírající kulturní specifika nebo vnášející cizorodost, nikoliv jako jevy přispívající k vývoji kultur nebo fenoménu světové literatury.

Vývojová linie domácí literatury pak může být kontinuální, nebo přerušovaná: Levý v závěru své studie konstatuje, že překlad sehrál

v kontinuálním vývoji evropských kultur důležitou roli, nicméně v případě české kultury sehrál zásadní roli v boji o její existenci, a to především v období národního obrození, které reagovalo na linii přerušenu. K výzkumu vývoje metod Levý v závěru studie poznamenává:

„[...] v každém umění je charakter většiny etap komplexní, překrývají se přežitky předchozí umělecké epochy se zárodky epochy nové a je úkolem literárního historika charakterizovat nejvýraznější znaky období, aniž tím snad popírá existenci tendencí druhotných. Pokud jsme v této studii charakterizovali překladatelskou metodu některé generace, měli jsme vždy na mysli teoretické teze i umělecké prostředky typické pro nejvýznamnější zjevy období a vývojově nejtěsněji spjaté se soudobou tvorbou původní.“ (s. 234)

Práce Levého má ovšem prvenství i v dalších aspektech. Jde o první práci svého druhu o teorii překladu, resp. „myšlení o překladu“, byt z české kultury, doplněnou o obsáhlý bibliografický soupis světové literatury o překládání.

Podívejme se na koncepci díla. Levý v předmluvě jasně vymezuje své zaměření: nepíše dějiny překladu (tedy dějiny toho kdo, proč a jak překládal), ale vývojové dějiny teorií a metod. Úvodní studie je vymezena podtitulem *Vývoj překladatelských teorií a method v české literatuře* a svým rozsahem i pojetím je na svou dobu v mezinárodním měřítku ojedinělá. Teorii zde, jak už bylo řečeno, Levý chápe jako teoretické myšlení o překladu, jako programové formulace, formulace překladatelských norem. Metodou rozumí soubor uměleckých prostředků realizovaných v překladu; v překladatelské praxi si všímá sociologických aspektů výběru děl a jejich zveřejňování, tedy i související nakladatelské či vydavatelské činnosti. Překladatelství se proto stává odrazem dobových estetik a součástí literárního i kulturního vývoje. Ovšem pro pokrytí takto široké látky musel Levý postupovat výběrovou metodou: jak dále uvádí ve své předmluvě, bude se podrobněji věnovat významným zjevům ve vývojové linii české překladatelské metody a méně zjevům důležitých překladatelů, pokud jejich metodu nepovažoval za typickou nebo vývojově přínosnou. Toto konstatuje i v závěru studie ve výše uvedeném citátu. Levý, jako rigorózní badatel, si byl velmi dobře vědom všech metodologických úskalí historiografické práce, která kromě výběru a interpretace faktů zahrnuje i periodizaci dějin. K té poznamenává, že se ji historikům české literatury jeho doby nepodařilo vyřešit, a navrhuje proto vlastní periodizaci, podle níž je studie strukturována.

Oddíl *Stará doba* obsahuje kapitoly *Středověk*, *Renesance* (s podrobnějším členěním na *Humanismus* a *Reformační překlady*) a *Období protireformační*. Z hlediska studie jako celku jde o oddíl nejméně rozsáhlý a na první pohled také nejméně propracovaný, což je vysvětlitelné nejen z hlediska úlohy překladu v následujících epochách, zvl. v národním obrození, ale

i v dobových historických a ideologických souvislostech. Levý se zde hlavně opírá o sekundární zdroje a přejímá z nich přímé citace překladů či originálů v moderní češtině. Jde tedy o období z hlediska obecného i autorova zájmu i povědomí čtenáře velmi vzdálené a poměrně dlouhé (a z hlediska překladu heterogenní), zřejmě proto se uchýlil k syntetickému pohledu na danou problematiku.

Oddíl *Obrozenská doba* je detailně členěn na přípravné, vrcholné a (pre)romantické období, přičemž je česká překladatelská metoda nejprve zasazena do evropského rámce klasicismu a romantismu. I v této oblasti je Levého práce jedinečná, obdobné studie zaměřené na roli překladu při konfiguraci nových národních literatur vznikají až řadu desetiletí po vydání Levého práce. Následuje oddíl *Poobrozenská doba*, končící meziválečným obdobím.

Na propojení dějin překladu s literární historií v souvislosti s časovým vymezením Levého zkoumání opět upozorňuje J. Pechar:

„České teorie překladu zkoumají překladatelské koncepce nikoli jako alternativní možnosti, nýbrž v jejich historickém sledu a zaměřují se tak na problematiku, v níž se věda o překladu bezprostředně stýká s literární historií. V případě literatury české jsou vztahy, které spojují dějiny překladu s dějinami literatury jako takové, o to zajímavější a závažnější, že v obrozenské a poobrozenské době běží právě o vytvoření a dotvoření českého literárního a básnického jazyka. Ona vývojová etapa, jíž Levý svůj historický přehled končí, představuje právě, jak už bylo řečeno, výslednou fázi tohoto procesu.“¹²

Druhou část původně jednosvazkové práce, v tomto vydání z hlediska čtenářského komfortu vydanou samostatně, tvoří již zmíněné rozsáhlé citace původních prací, jež jsou provázány s textem úvodní studie a doprovázeny rozsáhlým poznámkovým aparátem. Jedná se o předmluvy, články, eseje, ankety i recenze z pera překladatelů, teoretiků, historiků i kritiků, považované Levým za kompendium, které shrnuje nejdůležitější příspěvky českých autorů spjatých s problematikou překladu k otázkám českého překladatelství, české i světové literatury i k tématům obecně estetickým. Levý jako editor se zde stává sekundárním autorem. Přestože lze z hlediska dnešního čtenáře některé texty považovat za málo reprezentativní pro dané období, jiné pak za nadbytečné, je třeba mít na paměti, že celá práce vznikala v určitém společenském kontextu a že vedle hodnoty badatelské nelze pominout ani její hodnotu dokumentární. Odraz doby lze totiž nalézt i v příslušných poznámkách a komentářích, které z důvodu přehlednosti uvádíme na rozdíl od prvního i druhého vydání přímo u jednotlivých textových ukázek. Levým vybrané

12 Pechar, Jiří. Předmluva ke 2. vydání. In: Levý, Jiří. *České teorie překladu*. Díl 1, Praha: Ivo Železný, 1996, s. 12.

citace spolu s příslušnými komentáři mohou pečlivému čtenáři pomoci zrekonstruovat jeho badatelskou metodu i jednotlivé pojmy, které autor používá i ve svých dalších pracích.

Rozsah a hloubka úvodní studie a její provázanost s široce komentovanými ukázkami původních textů tvoří z *Českých teorií překladu* ojedinělé dílo nejen své doby, ale i z hlediska současného bádání. Ze všech těchto důvodů současné vydání odpovídá původní nezkrácené verzi, upraven je pouze zmíněný bibliografický soupis publikací k teorii překladu, který podle názoru editorů pro dnešního čtenáře ztratil zamýšlenou studijní hodnotu.

Od prvního vydání uběhlo více než šedesát let, během nichž se výzkum v oblasti dějin českého překladu, především v řadě dílčích studií, posunul kupředu, nicméně žádná celková syntéza obdobného rozsahu a hloubky nevznikla.¹³ Za výjimku lze považovat soubor studií *Kapitoly z dějin českého překladu*¹⁴, které na Levého navazují vývojem po roce 1945. O aktuálnosti studia dějin překladu pro dějiny české literatury pak svědčí příspěvek Jiřího Brabce *Překlad jako součást národní literatury*¹⁵, zaměřený na dvacátá a třicátá léta dvacátého století. Inspirativní síla Levého prací se však projevuje také v publikacích mladé a střední generace badatelů, kteří se v souladu s dynamikou vývoje translatologie jako integrované vědní disciplíny zaměřují na druhou linii, jež v Českých teoriích překladu stála stranou pozornosti, a to na dějiny překladu orientované na překladatele samotné a s nimi spojené faktory, např. *Slovo za slovem*¹⁶ přináší svědectví překladatelů o dobové praxi, *Zamlčování překladatelů*¹⁷ uvádí bibliografii překladatelů, kteří z ideologických důvodů museli překládat pod jinými jmény.

Z uvedených poznámek je jasné, že z dnešního hlediska má Levého text nejen hodnotu historickou, ale i aktuální a inspirativní. Vzhledem k rozsahu textu, ale i v zájmu usnadnění práce s tímto dílem (Levý ve své studii často odkazuje na citované texty a jejich dohledávání v jednom objemném svazku je velmi nepohodlné) zvolili editoři vydání ve dvou dílech. Editorská doplnění, opravy a poznámky jsou odlišeny jako „Poznámky editorů“, vždy na konci každé kapitoly; odkazy k nim jsou značeny římským číslováním. V případě druhého svazku jsou aktualizace Levého poznámek vyznačeny hranatými závorkami a „pozn. ed.“. Méně významné opravy vyznačeny nejsou. Pravopis

13 Druhé vydání, publikované v r. 1966 v nakladatelství Ivo Železný pod redakcí Jiřího Honzík a s předmlouvou Jiřího Pechara ve dvou svazcích ve výrazně krácené podobě, je také zcela rozebráno.

14 Hrala, Milan et al. *Kapitoly z dějin českého překladu*. Praha: Karolinum, 2002.

15 Brabec, Jiří. *Překlad jako součást národní literatury*. In: Papoušek, Vladimír et al. *Dějiny „nové“ moderny*. 2. *Lomy vertikál*. Praha: Academia, 2014, s. 79–128.

16 Rubáš, Stanislav, ed. *Slovo za slovem: s překladateli o překládání*. Praha: Academia, 2012.

17 Rachůnková, Zdeňka. *Zamlčování překladatelů: Bibliografie 1948–1989*. Praha: Ivo Železný, 1992.

aktualizujeme podle současných pravidel, s výjimkou přímých citací. Bibliografie v každém svazku je přizpůsobena normě ISO 690:2011.

Na tomto místě chceme především poděkovat dědicům Jiřího Levého, paní Haně Levé a dětem, za laskavé poskytnutí práva toto dílo publikovat; dále Nakladatelství Karolinum a jeho týmu za ochotu a realizaci. V neposlední řadě patří náš dík recenzentům za jejich podnětné připomínky, ale také doktorandům oboru translatologie, kteří se na zpracování podíleli.

*Zuzana Jettmarová
Jana Králová*

PŘEDMLUVA K PRVNÍMU VYDÁNÍ

Uplynula již skoro tři desetiletí od roku 1929, kdy Otokar Fischer v Duši a slovu připomínal, že naše překladatelství, zvláště 19. století, by si zasloužilo podrobnou a soustavnou monografii. Za těchto třicet let vyšlo několik syntetických prací z české literární historie, ale nebyl učiněn ani první krok k literárněhistorickému zpracování početně nejrozsáhlejší složky našeho písemnictví – překladu. K takové práci bude ostatně možno přikročit teprve tehdy, až budeme mít rozebrány – a to nejen filologicky – aspoň nejvýznamnější zjevy našeho překladatelství, až budeme mít nejen popsány osudy význačnějších cizích klasiků v české literatuře, ale také proveden rozbor obsahu a vnitřní diferenciacie překladové literatury jednotlivých kulturních etap a zjištěny vztahy k literatuře původní. Dílčích studií a rozborů se za sto let naší literární historie nahromadil již slušný počet, takže se domníváme, že je na čase dát práci v tomto oboru jakousi celkovou literárněhistorickou perspektivu tím, že by se načrtly nejobecnější rysy jednotlivých etap našeho překladatelství, na jejichž pozadí by pak bylo možno soudit jednotlivé zjevy. Pokusem o takový příspěvek k dějinám českého překladu chce být naše monografie.

Má-li syntetický pohled na české překladatelství přispět k poznání vývojových tendencí a zákonitostí a nebyť jen bibliografickým dodatkem k dějinám původního písemnictví, je třeba sledovat v historickém vývoji především tu problematiku, která je pro tento literární druh specifická. Proto jsme pokládali za nejúčelnější soustředit se na vývoj překladatelských teorií a metod; lze předpokládat, že vývojová logika literárního druhu se nejjasněji projeví v programních formulacích jeho předních tvůrců. Zdůrazňujeme, že naše studie nechce podat dějiny českého překladu, ale jen dějiny teoretického myšlení o překladu a jeho uměleckých prostředků. Je to samozřejmě jen jeden pohled na literární oblast, k níž lze přistupovat ještě z mnoha dalších aspektů; dějiny českého překladatelství by musely zkoumat nejen, jak se překládalo, ale také co se překládalo a proč se překládalo, musely by charakterizovat a vývojově zařadit všechny významnější překladatele. – Termín teorie překladu v této práci označuje formulace překladatelských norem, překladatelská metoda soubor uměleckých prostředků realizovaných v překladu, překladatelská praxe kromě toho též výběr děl, publikační poměry apod.

Základní cíl naší studie určil i její metodu. Práce, která si všímá teoretické problematiky českého překladatelství, si musí podrobněji všimnout zjevů významných z tohoto jejího hlediska, a naopak nemusí se zabývat podrobněji ani mnohým významným překladatelem, pokud se neúčastnil na formulování překladatelské

estetiky nebo pokud jeho metoda nebyla typická a vývojově významná. Proto je těžiště naší práce v době obrozenské, která je pro vývoj metod nejzajímavější a také nejvýznamnější pro dějiny české literatury; proto je jen stručně pojednáno o středověku, z něhož máme málo projevů teoretického stanoviska k překládání. Náš přehled končí rokem 1945, protože poslední etapa vývoje naší překladatelské estetiky není ještě uzavřena a bylo by předčasné ji charakterizovat.

Cíle monografie jsou materiálové i metodologické. Protože se u nás dosud v tomto odvětví literární historie synteticky nepracovalo a materiál je roztroušen, přetiskujeme v druhé části knihy nejvýznačnější stati českých překladatelů o otázkách překladatelské estetiky; tím zároveň chceme dát dnešním překladatelům do rukou kompendium, které by shrnovalo to nejdůležitější, co o problematice jejich umění bylo řečeno. Z téhož důvodu také v původní stati dáváme přednost přímé citaci, a proto jsme také bibliografii rozšířili i na cizí literatury a na období po r. 1945.

Vývoj překladatelské estetiky je součástí celkového vývoje estetických názorů a ten opět součástí vývoje české literatury a kultury, v níž se odráží dějiny českého národa a společnosti. Pokoušeli jsme se naznačit ty historické souvislosti, které měly bezprostřední vliv na překladatelskou metodu. Nelze ovšem od nárysu dějin speciální problematiky očekávat definitivní řešení těch otázek periodizace české literatury a souvislosti mezi vývojem literárním a společenským, jež se dosud nepodařilo vyřešit historikům české literatury; vždyť nemáme ani dějiny české kritiky. Je samozřejmé, že až bude jednou zkoumáno české překladatelství v celé šíři, objeví se další souvislosti a historické podmíněnosti, které snad nevynikly dosti jasně při sledování jednoho jeho aspektu. Práce, kterou odevzdáváme do rukou českého čtenáře, chce být jen prvním krokem k souhrnnému zpracování české překladové literatury. Je rizikem prvního kroku, že bude tápavý, ale posune-li aspoň v něčem naše znalosti literárního vývoje nebo povzbudí-li svým hledáním další pracovníky k zájmu o tuto problematiku a k formulacím úplnějším a správnějším, nebude to krok marný.

Závěrem chtěl bych poděkovat Státnímu nakladatelství krásné literatury, jež dalo podnět k vydání této monografie a věnovalo jí všemožnou péči. Za zájem o tuto práci a připomínky jsem zavázán díky především univ. prof. K. Horálkovi, univ. prof. J. Hrabákovi, univ. prof. B. Ilkovi, doc. dr. O. Králíkovi a dr. J. Fraňkovi, za některé bibliografické informace p. O. F. Bablerovi; zvláště pak děkuji redaktorce SNKLHU dr. J. Křesákové za všestrannou péči o text knihy.

Jiří Levý

JIŘÍ LEVÝ

ČESKÉ TEORIE PŘEKladU I, II

K vydání připravili

JANA KRÁLOVÁ

ZUZANA JETTMAROVÁ

KATEŘINA STŘEDOVÁ

LUKÁŠ KLIMEŠ

Vydala Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

Ovocný trh 560/5, 116 36 Praha 1

www.karolinum.cz

Praha 2023

Redakce Lenka Ščerbaničová

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vytiskla tiskárna Nakladatelství Karolinum

Vydání třetí, v Karolinu první

ISBN 978-80-246-4360-1

ISBN 978-80-246-5510-9 (pdf)